

Vrnitev na Primorsko

Odkritje spomenika Filipu Terčelju v Šturjah

Po več letih nasprotovanj nekaterih posameznikov so v nedeljo, 25. aprila, na Cankarjevem trgu v Šturjah (Ajdovščina) vendarle odkrili spomenik duhovniku, domoljubu in pesniku Filipu Terčelju. O primorskem rojaku je spregovoril zgodovinar Tomaž Pavšič, kip, ki ga je naredil kipar Mirsad Begić, pa je blagoslovil koprski škof Metod Pirih.

Nasprotovanja postavitvi spomenika duhovniku in narodnemu buditelju Filipu Terčelju so se začela pred tremi leti, ko ajdovski občinski svet ni potrdil predloga za podelitev stavne pravice. Pred nekaj meseci so pobudniki postavitve kipa dali novo pobudo in tokrat so v ajdovskem občinskem svetu dobili dovolj glasov. Kip domačinu so odkrili na praznik župnije svetega Jurija v Šturjah, stoji pa na Cankarjevem trgu. Ob kipu je napis, verz Evgena Bavčarja: *Živel je, ljubil, trpel, mislil, govoril, molil in upal po slovensko.*

Najprej je bila v župnijski cerkvi sv. Jurija maša, ki jo je ob somaševanju številnih duhovnikov daroval Primož Krečič. Maši je sledilo odkritje in blagoslovitev spomeniškega kompleksa s kipom Filipa Terčelja, ki ga je spremljal bogat kulturni program. Slavnostni govornik je bil zgodovinar Tomaž Pavšič, ki je poudaril, da se Filip Terčelj – duhovnik, vzgojitelj, antifašist, zavzet rodoljub in pisatelj, eden najpomembnejših kulturnih prosvetiteljev primorskega ljudstva, vedno zvest domačim krajem – danes na simboličen način, ponižno in hkrati zmagovalno, vrača med svoje ljudi. »Nobena sila ga več ne premakne s tega posvečenega kraja, kjer bo po umetniški duši in kiparski roki Mirsada Begića upodobljen in ulit v čudovito lepem in ponosnem spomeniku – kot se spodbodi za človeka, ki je vse svoje sile in talente žrtvoval svojemu slovenskemu narodu, svojim primorskim rojakom –, tudi zanamcem še naprej pričeval svojo ljubezen do naše zemlje na zahodu in tistih, ki tod prebivajo že tisoč štiristo let.

Ne le Primorci, vsi Slovenci, ki poznajo delo idealista in narodnjaka Filipa Terčelja, se danes veselijo, da je na njegovo gorečo žrtvovano življenje padla hladilna in blagodejna rosa slave in zasluženega priznanja, če rečem nekoliko vzneseno: nebeske glorie. Ali ni vzkliknil goriški slavček *Pepelni dan ni dan več tvoj, tvoj je vstajenja dan!* In ali ni zapisal naš Ivan Cankar: *Nobena solza ni potekla zastonj!*«

»Tudi sam sem te dni o našem slavlencu marsikaj prebral. Iskreno povem, da sta me po vsem tem bolela glava in srce, ker sem se vživljal v okoliščine in zlasti v podobo tega izjemnega krščanskega kulturnega človeka, zraslega iz te zemlje. Spoznaval sem njegovo burno, ustvarjalno in pogumno, a pogosto hudo trpeče življenje, kar me je napolnilo s sočutjem in predvsem z velikim občudovanjem. Saj je to bil naš rojak, ki je moral preživeti križev pot kot slovenski primorski duhovnik. Po svobodi in življenju mu je zaradi slovenstva stregel fašizem, zahrbtno pa ga je umoril neki drugi -izem, ko je bila vojna že končana. Ogmorni darovi in spoznanja, ki bi jih bil rad v celoti posvetil svojemu narodu, so mu osebno prinašali nesrečo in težave. Vse je šlo narobe, žrtev pa je bil on sam. Dokler je živel med nami na Primorskem, se je kulturno in duhovno z vsemi silami razdal za svoje ljudstvo in posebno uspešno za

Odkritje in blagoslovitev spomenika Filipu Terčelju na Cankarjevem trgu v Šturjah

mladino, ki je bila sicer podvržena nasilni italijanizaciji. Za plačilo je bilo preganjanje, zapor, konfinacija, grožnje, državna prepoved poklicne zaposlitve. Ko se je moral umakniti na ono stran, kamor so se zatekali tudi nekateri tigrovci in drugi Primorci, tudi tam ni vedno našel pravega razumevanja; opravljal je poklicno tlako, a vmes goreče govoril na shodih za svoje zaslužnjene brate tostran takratne krivične meje.«

Na koncu je Tomaž Pavšič dejal, da ne le pod fašizmom, ampak tudi po vojni, ko bi človek pričakoval, da bodo za narod zaslužnemu duhovniku in pedagogu, preganjanemu antifašistu, priskrbeli primerno službo, prosvetno ali duhovniško, se njegova usoda ni obrnila v vedrino, ampak se je še bolj zapletla. Niso mu omogočili, da bi se vrnil v primorske kraje, morda v Trst, kamor si je silno želel, pa čeprav so tod potrebovali takih izobraženih in zavzetih ljudi, kot je bil on.

Kipar Mirsad Begić ob svoji stvaritvi

V takem nezavidljivem stanju ga je stanovski kolega Franc Krašna prosil za pomoč pri delu in prav tako težko preizkušanih župnijah Davče in Sorice. Po srečno doživetih božičnih praznikih leta 1945 sta se Terčelj in njegov gostitelj 7. januarja 1946 napotila peš v dolino proti Železnikom, da bi se od tam z avtobusom odpeljala v Ljubljano. Ustavila sta ju dva terenca, partijska aktivista, ju odvedla v nasprotno smer proti Podbrdu in ju v Štulcovi grapi predala knojevcem, ki so tedaj še ostro čuvali nekdanjo mejo. Knjevcem so oba

ustrelili in ju kar tam tajno zagrebli, medtem ko so govorili, da sta zbežala v cono B. »Ob tem naša misel boleče obstane,« je dejal Tomaž Pavšič in dodal, da danes temu pravimo zločin ali državni terorizem. Mučeniška smrt Filipa Terčelja je globoko prizadela ljudi na splošno, predvsem pa vse tiste, ki so se tako ali drugače pošteno borili za narodne pravice primorskih Slovencev.

»Tako kot so nam blizu in pri srcu čedermaci, nam je drag in nam zaradi izjemno tragične usode budi še posebno presunljiv spomin tudi naš današnji slavljeneč,« je dejal Pavšič in spomnil, da je imela Primorska mnogo mučenicov in junakov. »V tem spomeniku, ki vstaja pred nami danes, ta dan in to blaženo uro, ne živita samo podoba in blag spomin na velikega rojaka Filipa Terčelja, ampak je vanj vtisnjen tudi pečat slovenskega naroda na Primorskem, njegove zgodovinske poti v svobodo in samostojnost. Ta spomenik nas bo vedno opominjal tudi na potrebo po spravi in nas bo vabil k medsebojnemu razumevanju. Naj med nami večno živi spomin na 'Grivškega', na našega Filipa Terčelja!«

Kip, delo kiparja Mirsada Begića, je predstavila umetnostna kritičarka Anamarija Stibilj Šajn. Blagoslovil ga je škof Metod Pirih, ki je ob blagoslovitvi spomenika dejal, da je skrb za dobro krščansko izobrazbo »naša velika naloga. In vas, dragi Šturci, bo Terčeljev kip tu na trgu pred cerkvijo opominjal in vabil k nenehnemu iskanju in poglobljanju v veri. Terčelj je bil zelo razgledan in izobražen duhovnik.« Med mašo in v kulturnem programu ob odkritju spomenika je pel Mešani pevski zbor Šturje pod vodstvom prof. Marinke Šuštar. (Več na spletni strani www.druzina.si)

Besedilo in fotografije:
IVO ŽAJDELA

Na spomeniku je verz Evgena Bavčarja